KANSAINVÄLISET OIKEUSLÄHTEET

Oikeusinformatiikkaa verkossa

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta

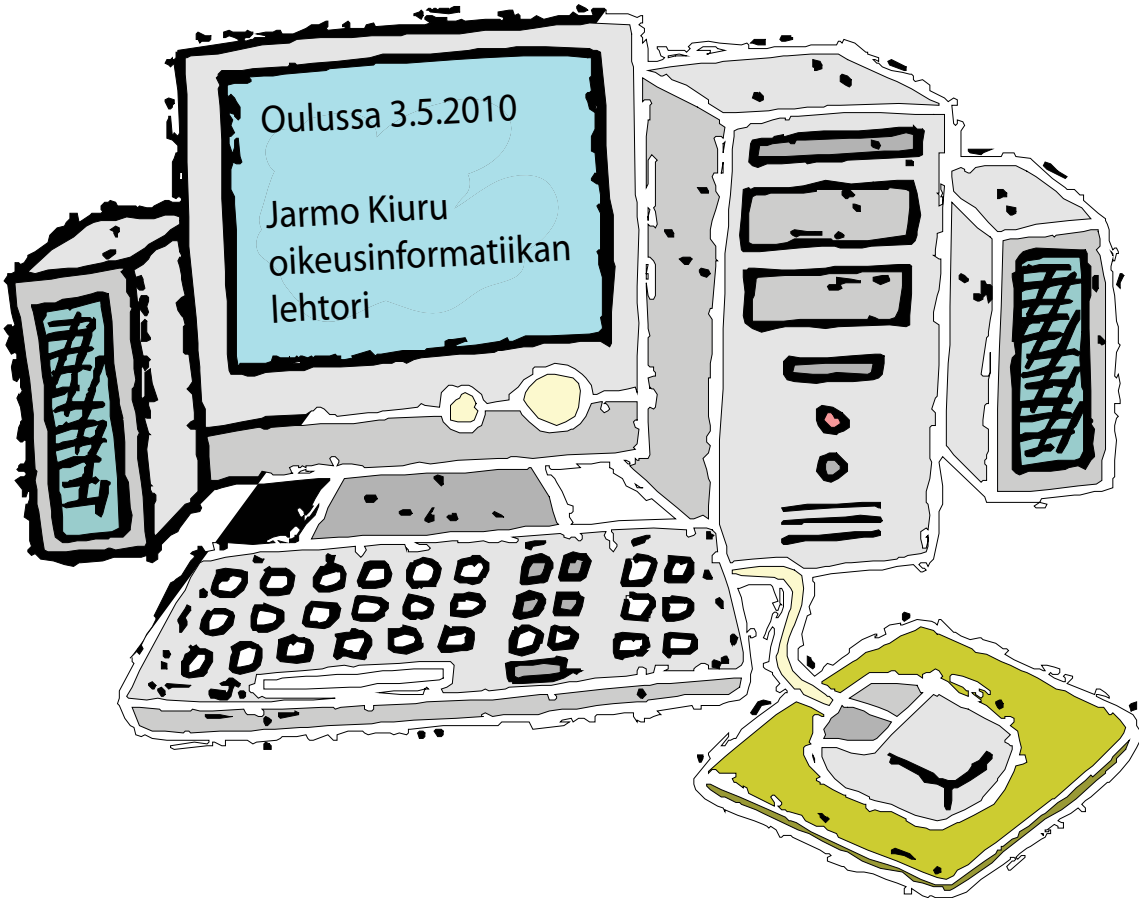

Oikeusasematieto Oy © Helsinki 2001-2010

Sisällys

Esipuhe

1 Suomen valtiosopimukset

1.1 Toimivaltasuhteet valtiosopimuksia solmittaessa 5
1.2 Valtiosopimusten julkaiseminen 5
1.3 Voimaansaattamistavat 6
1.4 Viittaukset sopimuksiin 7
1.5 Valtiosopimusten tulkinta ja tulkinta-aineistot 9
1.6 Sopimusten kielet ja käännösproblematiikka 9

2 Euroopan unioni

2.1 Keskeiset toimielimet 12
2.2 Euroopan unionin virallinen lehti 12
2.3 Lainsäädännön valmisteluaineisto 13
2.4 Euroopan yhteisöjen tuomioistuimet 13

3 Yhdistyneet Kansakunnat

3.1 Yleiskokous 14
3.2 Turvallisuusneuvosto 14
3.3 Sihteeristö 15
3.4 Kansainvälinen tuomioistuin 16
3.5 Ihmisoikeuskomitea 16
3.6 Erityisjärjestöt 17

4 Euroopan neuvosto

4.1 Ministerikomitea 18
4.2 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 18
4.3 Euroopan neuvostossa tehtävät sopimukset 19

Esipuhe

Suhteessa kansainvälisiin oikeuslähteisiin lakimiehistä voidaan karrikoida esiin kaksi toisilleen vastakkaista tyyppiä, joilla molemmilla on omat heikkoutensa. Osa lakimiehistä on varsin kiinnostunut kansainvälisistä oikeudellisista esimerkeistä ja asiakirjoista. Osa lakimiehistä taasen ei vahingossakaan halua puuttua mihinkään ulkopolitiikan alaan viittaavaan.

Kansainvälisyyttä korostaville kansainvälisyys on "in". Tämän porukan heikkoutena voi joskus olla kansainvälisyyden ylikorostuminen. Pahimmillaan kansainvälisiin oikeudellisiin esimerkkeihin ja asiakirjoihin viitataan selvittämättä niiden oikeudellista sitovuutta Suomessa. Tälle porukalle valtiosopimuksen voimaansaattaminen viranomaisia sitovana lakina tai asetuksena ei ole edellytys sen käytölle oikeudellisessa argumentaatiossa.

Kekkosen aikakaudelta on peräisin ajattelutapa, jossa kavahdetaan kaikkea ulkopolitiikan alaan kuuluvaa. Perinteen voimasta ajattelutapa vaikuttaa edelleen. Suomea sitovilla valtiosopimuksilla ei ole näin ajatteleville juurikaan merkitystä oikeudellisessa ratkaisunteossa, vaikka ne olisi asianmukaisesti saatettu voimaan lain tai asetuksen tasoisina. Monet viranomaiset eivät edes seuraa Suomen säädöskokoelman sopimussarjaa, missä voimaansaatetut valtiosopimukset julkaistaan.

Suomalaisen oikeuselämän tavat ja niiden laatu eivät enää yksin määrää sitä noudatetaanko meillä kansainvälisiä oikeuslähteitä vai ei. Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuskomitea, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ja Euroopan yhteisöjen tuomioistuin ovat tuoneet viranomaisten toimintaan valvontaa ja ohjausta, joka ei ole riippuvainen suomalaisesta oikeuskulttuurista ja siihen piintyneistä tavoista.

Suomessa on viranomaiskäytäntöjä, joissa oikeusvaltiollisilla periaatteilla tai perusoikeuskysymyksillä on vain toissijainen merkitys. Ongelmallista lainsoveltamista löytyy monien ministeriöiden hallinnonaloilta, mutta eritoten valtiovarainministeriön ja oikeusministeriön hallinnonalat ovat mielenkiinnon kohteina.

Usein havainnon epätyydyttävistä käytännöistä tekee kansalainen omassa asiassaan. Lähes päivittäin kokemuksista näkee kertomuksia lehtien yleisön osastoilla. Vastauksia hätähuutoihin ei yleensä tule. Oikeuslaitoksen edustajat tai hallintovirkamiehet, joilla olisi paras asiantuntemus asiassa, eivät yleensä voi tai halua käydä julkista keskustelua asiassa.

Suomalaisen oikeusjärjestyksen hallintovaltioluonne tekee kotimaisesta laillisuusargumentaatiosta kaiken lisäksi varsin hampaattoman. Harkinnanvaraisista poikeamismahdollisuuksista on tullut virkamiehille ehtymätön vallanlähde oli ne sitten lakiin säädettyjä tai ei. Erilaisilla kikkailuilla lakeja

voidaan lisäksi kiertää kansalaisten vahingoksi. Pienen maan pienissä virkamispiireissä epäasialliset vaikuttimet päätöksenteossa ovat lisäksi paljon yleisempi ongelma kuin kansalaisille yritetään uskotella. Suomalaisen pienen ja kehittyneen yhteiskunnan toimintatapojen vertaaminen kehitysmaihin ei anna oikeaa kuvaa asiasta.

Oikeussosiologiassa viranomaiskäytäntöjen lainmukaisuutta on tutkittu vertaamalla voimassa olevaa lainsäädäntöä viranomaisten toiminnasta kerättyyn tilastotietoon. Kyse on ollut halusta selvittää viranomaiskäytäntöjen lainmukaisuus kokonaisuudessaan - ei vain yksittäistapausten osalta. Tulokset ovat olleet paljastavia. Käytännöt ovat usein olleet jotakin muuta, mitä niiden pitäisi lain mukaan olla. Julkisuuteen tulevat viranomaisratkaisut ovat usein todellisuutta vääristävä kulissi. Poliittisten päätöksentekijöiden asema on usein vaikea toisaalta kansalaisten vaatimusten ja toisaalta virkamiesten toimintakäytäntöjen ristipaineessa.

Kansainvälisellä ihmisoikeuksiin ja yhteisölainsäädäntöön keskittyvällä laillisuusvalvonnalla voi parhaimmillaan olla syvälle käypä tervehdyttävä vaikutus suomalaisiin viranomaiskäytäntöihin. Olen poiminut alle yhden esimerkin Yhdistyneiden Kansakuntien Ihmisoikeuskomiteasta, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimesta sekä Euroopan yhteisöjen tuomioistuimesta. Tapauksissa Suomen valtiolle ovat ongelmiksi nousseet oikeudenkäytön huono ennustettavuus yhdistettynä korkeisiin oikeudenkäyntikuluihin, kansalaisen omaisuuden pakkolunastaminen alle käyvän hinnan sekä kansalaisten verottamisen tarkoituksessa tavaroiden vapaalle liikkuvuudelle asetetut laittomat esteet.

> *Katso YHDISTYNEIDEN KANSAKUNTIEN IHMISOIKEUSKOMITEA Communication No 779/1997: Finland. 07/11/2001, CCPR/C/73/D/779/1997 (Jurisprudence), EUROOPAN IHMISOIKEUSTUOMIOISTUIN CASE OF JOKELA v. FINLAND Application number 00028856/95 Date 21/05/2002 tai EUROOPAN YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto) 19.9.2002 Asiassa C-101/00, jossa valittajina ovat tulliasiamies ja Antti Siilin.*

Tämä sähköinen julkaisu jatkaa oikeusinformatiikkaa verkossa -luentoprujusarjaani teemalla Kansainväliset oikeuslähteet. Aineisto on suunnattu ensimmäisen vuosikurssin oikeustieteen opiskelijoille sekä niille vanhemmille konkareille, joilla on harrastusta pysytellä muuttuvan maailman edellä. Päivitän ja kehitän teosta opetuksen tarpeiden ja omien aikataulujeni mukaan ja uuden päivitetyn version saa osoitteesta www.ulapland.fi/home/oif_opetus/julkaisu.htm.

Lukija saa vapaasti arvata kumpi Kremlin kupeessa otetun kuvan hahmoista on kirjoittaja.

Oulussa 3. toukokuuta 2010

Jarmo Kiuru

oikeusinformatiikan lehtori

1 Suomen valtiosopimukset

1.1 Toimivaltasuhteet valtiosopimuksia solmittaessa

Suomen ulkopolitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Eduskunta hyväksyy sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai ovat muutoin merkitykseltään huomattavia taikka vaativat perustuslain mukaan muusta syystä eduskunnan hyväksymisen.

Valtiosopimuksen ja muun kansainvälisen velvoitteen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan voimaan lailla. Muilta osin kansainväliset velvoitteet saatetaan voimaan tasavallan presidentin antamalla asetuksella. Nykyään Euroopan unionin ylikansallisella lainsäädännöllä on myös oma merkityksensä kansainvälisiä sitoumuksia voimaansaatettaessa.

1.2 Valtiosopimusten julkaiseminen

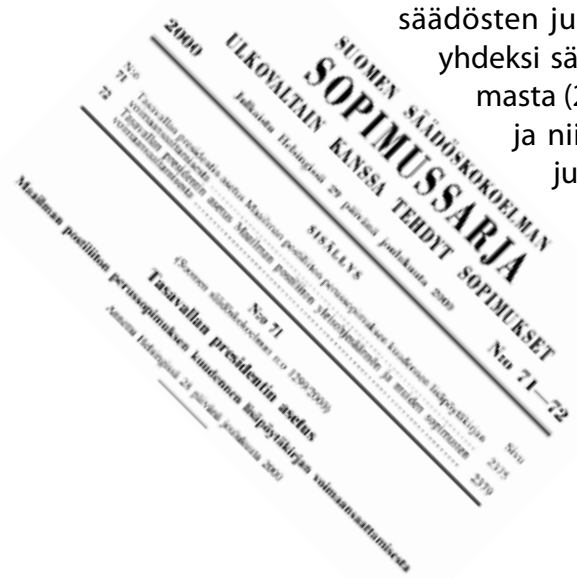
2000
SUOMEN SÄÄDÖSKOKOELMAN
SOPIMUSSARJA
ULKOVALTAIN KANSSA TEHDYT SOPIMUKSET
Julkaista Helsingissä 29 päivänä joulukuuta 2000
SISÄLLYS
N:o 71—72
N:o 71
Tasavallan presidentin asetus
Maalinnan positiivisen perussopimuksen kuudennen liöpöytäkirjan voimaansaattamisesta

Aikaisemmin tavallisten kansallisten säädösten ja valtiosopimusten julkaisemista koskivat erilliset säädökset eli asetus Suomen säädöskokoelmasta (1980/696) ja laki kansainvälisten sopimusten julkaisemisesta (1982/360). Perustuslain uudistamisen yhteydessä säädösten julkaisemista koskeva sääntely yhdistettiin yhdeksi säädökseksi eli laiksi Suomen säädöskokoelmasta (2000/188). Muutoksen yhteydessä julkaisut ja niiden nimet säilyivät ennallaan. Säädökset julkaistaan *Suomen säädöskokoelmassa* ja valtiosopimukset *Suomen säädöskokoelman sopimussarjassa*.

1.3 Voimaansaattamistavat

Tavallinen asiasisältöinen laki	Osin asiasisältöinen valtiosopimukseen viittaava sekamuotoinen laki	Valtiosopimukseen viittaava asiasisältöä vailla oleva blankettilaki
Tavallinen asiasisältöinen asetus	Osin asiasisältöinen valtiosopimukseen viittaava sekamuotoinen asetus	Valtiosopimukseen viittaava asiasisältöä vailla oleva blankettiasetus

Valtiosopimusten voimaansaattaminen voi tapahtua periaatteessa varsin monella tapaa kuten edellä olevassa kaaviossa on esitetty. Esimerkit konkretisoivat asiaa.

Asiasisältöisestä voimaansaattamisesta antaa hyvän esimerkin vuonna 1972 julkaistu laki, jolla on Suomen sisäisesti saatettu voimaan Pariisissa 29 päivänä heinäkuuta 1960 vahingonkorvausvastuusta ydinvoiman alalla tehty yleissopimus, sellaisena kuin se on muutettuna Pariisissa 28 päivänä tammikuuta 1964 allekirjoitetulla lisäpöytäkirjalla eli ns. *Pariisin yleissopimus.* Laki on julkaistu aivan kuten muutkin tavalliset kansalliset lait Suomen säädöskokoelmassa nimekkeellä ja numerolla atomivastuulaki 1972/484 (nyk. ydinvastuulaki 1972/484).

Blankettilaista esimerkiksi käy New Yorkissa 20 päivänä marraskuuta 1989 tehdyn lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattaminen. Sopimus ja sen voimaansaattamislaki löytyvät Suomen säädöskokoelman sopimussarja -osasta numerolla SopS 1991/59 ja itse säädös on lisäksi julkaistu säädöskokoelman varsinaisessa osassa numerolla 1991/1129.

Sekamuotoiset voimaansaattamislait ovat edellisten välimuotoja. Niissä ei pelkästään viitata voimaansaatettavaan valtiosopimukseen, vaan voimaansaattamissäädöksessä on lisäksi joitakin asiasisältöisiä säännöksiä.

Edellä voimaansaattamislakien osalta esitelty systeemi koskee periaatteessa myös asetuksia. Edellä mainittuun Pariisin yleissopimukseen viitaten voidaan esimerkkinä blankettiasetuksesta mainita asetus vahingonkorvausvastuusta ydinvoiman alalla Pariisissa tehdyn yleissopimuksen voimaansaattamisesta SopS 1972/20, jolla itse Pariisin yleissopimuksen teksti on saatettu voimaan asetuksen tasoisena täydentämään edellä mainittua ydinvastuulakia 1972/484.

1.4 Viittaukset sopimuksiin

Viitaukset kansainvälisiin sopimuksiin:

- yksilöivät kansainvälisissä suhteissa sovellettavan asiakirjan;
- kertovat sopimuksen kansainvälisoikeudellisen voimassaolon;
- kertovat valtiosopimuksen valtionsisäisen voimassaolon;
- määrittelevät valtionsisäisesti sovellettavan tekstin (itse sopimus ja/tai
- asiasisältöinen voimaansaattamisteksti);
- kertovat säädöstason, jolla valtiosopimusta valtion sisällä sovelletaan; ja
- helpottavat tiedonhallintaa.

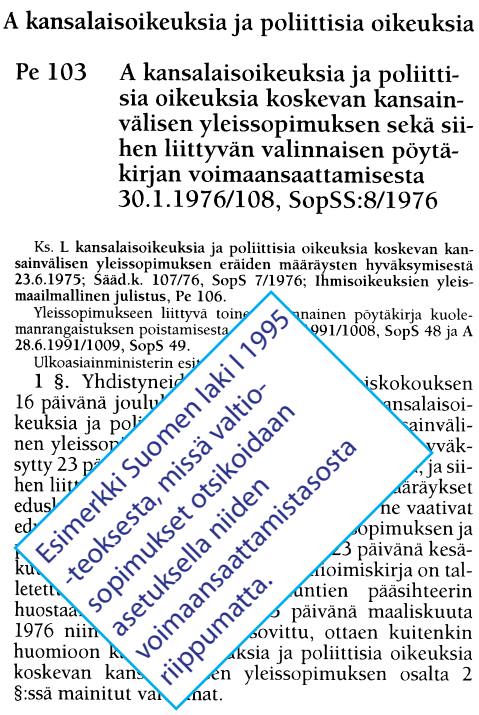
A kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia

Pe 103 A kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta 30.1.1976/108, SopSS:8/1976

Ks. L kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 23.6.1975; Sääd.k. 107/76, SopS 7/1976; Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, Pe 106.

Yleissopimukseen liittyvä toine[illegible]nainen pöytäkirja kuolemanrangaistuksen poistamisesta [illegible]991/1008, SopS 48 ja A 28.6.1991/1009, SopS 49.

Ulkoasiainministerin esi[illegible]

1 §. Yhdistyneid[illegible]iskokouksen 16 päivänä joulu[illegible]ansalaisoikeuksia ja poli[illegible]ainvälinen yleisson[illegible]yväksytty 23 p[illegible], ja siihen liitt[illegible]ääräykset edusl[illegible]ne vaativat ed[illegible]opimuksen ja [illegible]23 päivänä kesäku[illegible]hoimiskirja on talletett[illegible]ntien pääsihteerin huostaa[illegible]5 päivänä maaliskuuta 1976 niin[illegible]sovittu, ottaen kuitenkin huomioon k[illegible]aksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kans[illegible]en yleissopimuksen osalta 2 §:ssä mainitut va[illegible]nat.

Esimerkki Suomen laki I 1995 -teoksesta, missä valtiosopimukset otsikoidaan asetuksella niiden voimaansaattamistasosta riippumatta.

Erilaiset voimaansaattamistavat luovat oikeudellisesti hyvin erilaisia tilanteita niin lainsoveltajalle kuin valtiosopimuksia sisältävien teosten toimittajille. Valtiosopimusten soveltaminen ja niitä sisältävien julkaisujen toimittaminen vaativat erityisiä tietoja ja taitoja. Edellä olleeseen luetteloon on kiteytetty joitakin tärkeitä valtiosopimusten soveltamisessa ja siihen liittyvässä tiedonhallinnassa esille tulevia kysymyksiä.

Valtiosopimukset yksilöidään usein aihetta kuvaavalla nimellä sekä allekirjoituspaikkaa ja -aikaa koskevalla tiedolla eli esimerkiksi seuraavasti: Pariisissa 29 päivänä heinäkuuta 1960 vahingonkorvausvastuusta ydinvoiman alalla tehty yleissopimus.

> Kirja-arvosteluuni taannoin vastannut lakikirjan toimittaja Pekka Timonen meni valtiosopimusten kanssa niin sekaisin, että sekoitti keskenään ydinvastuulain 1972/484 tarkoittaman Pariisin yleissopimuksen ja Brysselin sopimuksen. Katso Kiuru, Jarmo: Kirja-arvostelu. [Arvosteltu teos: Pekka Timonen (toim.): *Suomen laki I*. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus, 1995.] *Lakimies*. 1996. S. 373-387. ja tähän julkaistu Timosen vastaus.

Sopimukseen viitattaessa saatetaan joskus myös ottaa esille tietoja sopimuksen kansainvälisoikeudelliseen voimassaoloon liittyvistä asioista. Sopimusta koskevaan viittaukseen on saatettu liittää tieto sen julkaisemisesta Yhdistyneiden Kansakuntien sopimussarjassa eli viittauksessa voi olla esimerkisi vuotta 1976 koskien merkintä "U.N.T.S. 171" (katso seuraava jakso sopimusten rekisteröinnistä).

Suomi on suvereeni valtio eikä mikä tahansa kansainvälinen sitoumus automaattisesti tule meillä sovellettavaksi. Lainsoveltajan on pelkästään kansainvälisiin sitoumuksiin viittailtaessa aina tarkistettava myös sopimuksen voimaansaattaminen. Tämän vuoksi olisi suotavaa, että viitattaessa kansainväliseen sitoumukseen Suomea koskevana oikeuslähteenä, aina mainittaisiin myös Suomen säädöskokoelmassa julkaistu voimaansaattamissäädös. Näin ei ole aina esimerkiksi Suomen laki -teoksessa menetelty.

Katso tarkemmin edellä mainittu kirja-arvosteluni.

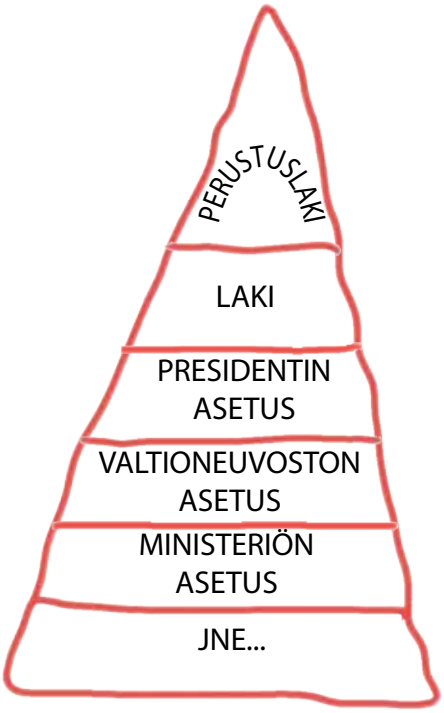

Valtionsisäisen voimassaolon ohella lainsoveltajan on myös tärkeää tietää se säädöstaso, jolla valtiosopimusta valtionsisäisesti sovelletaan. Valtiosopimus usein hyväksytään ja saatetaan voimaan lailla, mutta voimaantulon ajankohta delegoidaan presidentin asetuksella säädettäväksi. Valtiosopimuksen tultua kansainvälisoikeudellisesti sitovaksi presidentti antaa asetuksen ja tämän jälkeen voimaansaattamissäädökset järjestyksessä laki ja asetus sekä välittömästi asetuksen perässä itse valtiosopimus julkaistaa Suomen säädöskokoelman sopimussarjassa ja voimaansaattamissäädökset lisäksi Suomen säädöskokoelman varsinaisessa osassa.

Mainitusta menettelystä on lakikirjan toimittamiseen tarttunut tapa, jossa asetus otsikoi lakikirjaan otetun valtiosopimuksen, vaikka itse sopimus olisikin hyväksytty lailla. Tämän julkaisutavan on arveltu ohjanneen valtiosopimusten soveltajia luulemaan, että itse valtiosopimus on asetuksen tasoinen ja se voidaan sivuuttaa, jos se on ristiriidassa esimerkiksi eduskunnan säätämän tavanomaisen kansallisen lain kanssa.

Martin Scheinin on väitöskirjassaan kiinnittänyt huomiota Suomen laki -teoksessa käytettyyn omituiseen tapaa otsikoida lakikirjaan otetut valtiosopimukset asetuksella, vaikka itse sopimus olisi saatettu voimaan lain tasoisena.

Scheinin, Martin: Ihmisoikeudet Suomen oikeudessa. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys, 1991. (Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 189.) S. 277: "Ihmisoikeussopimusten asemasta Suomen oikeusjärjestyksen normihierarkiassa näyttää esiintyneen jonkin verran epäselvyyttä (ks. vähemmistön kanta ratkaisussa KHO 1979 I 4). Esiintyneet viittaukset esimerkiksi KP-sopimuksen voimaansaattamisasetukseen asianomaisen lain sijasta voidaan kyllä selittää myös sopimusten voimaansaattamis- ja julkaisemiskäytännön epäjohdonmukaisuuksilla."

Alussa mainittu luettelo valtiosopimukseen tehtävien viitausten erilaisista funktioista päättyi toteamukseen, että viittaukset helpottavat tiedonhallintaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että valtiosopimuksia esimerkiksi lakikirjassa julkaistaessa mainitaan voimaansattamissäädöksen numerot ja valtiosopimuksen numerot Suomen säädöskokoelmassa.

1.5 Valtiosopimusten tulkinta ja tulkinta-aineistot

Valtiosopimuksia tulkittaessa noudatetaan omia tulkintaperiaatteita ja tulkinnassa käytettävissä olevista tulkinta-aineistoista on olemassa omia määritelmiään. Noudatettavista tulkintaperiaatteista ja käytettävissä olevista tulkinta-aineistoista antaa osviittaa valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus (SopS 1980/33). Kyseinen sopimus ei ole ollut yleisesti kovin tunnettu muiden kuin kansainvälisen oikeuden harrastajien keskuudessa. Sopimus sisällytettiin Suomen laki -teokseen vasta Suomen laki II 1995 alkaen (Kv 502).

Valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen (SopS 1980/33) 31 ja 32 artikloista on kiteytettävissä joitakin yleisiä määritelmiä valtiosopimusten tulkinnassa käytettävissä olevista sopimuksiin liittyvistä tulkinta-aineistoista:

- sopimusta tehtäessä tehdyt sopimukset;
- valtiosopimuksen valmisteluun liittyvät osapuolten laatimat ja muiden valmisteluasiakirjoiksi hyväksymät asiakirjat;
- •valtiosopimusta laadittaessa vallinneet olosuhteet;
- sopimuksen tekemisen jälkeen tehdyt sopimukset;
- sopimuksen soveltamiskäytäntö; ja
- asiaan liittyvät kansainvälisen oikeuden säännöt.

Aivan kuten kansallisen lainsäädäntömmekin kirjoittamisessa ja tulkinnassa, lähtökohta valtiosopimuksia tulkittaessa on sanojen tavanomainen merkitys, ellei erityistä merkitystä ole tarkoitettu.

1.6 Sopimusten kielet ja käännösproblematiikka

Kahdella tai useammalla kielellä todistusvoimaisen valtiosopimuksen tulkinta valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen (SopS 1980/33) mukaan.

1. Viralliset todistusvoimaiset kielet määrittelee itse sopimus joko nimenomaisesti tai konkludenttisesti.

2. Milloin valtiosopimus on todistusvoimainen kahdella tai useammalla kielellä, teksti on yhtä todistusvoimainen kullakin näistä kielistä, jollei valtiosopimus määrää tai osapuolet sovi siitä, että eroavuuden ilmetessä tiettyä tekstiä on noudatettava.

3. Valtiosopimuksessa käytetyillä sanonnoilla edellytetään olevan sama merkitys jokaisessa todistusvoimaisessa tekstissä.

4. Lukuun ottamatta tapausta, jolloin tiettyä tekstiä on sopimuksen mukaan noudatettava, on, milloin todistusvoimaisten tekstien vertailu osoittaa merkityseron, jota valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen 31 ja 32 artiklan soveltaminen ei poista, hyväksyttävä se merkitys, joka parhaiten on sopusoinnussa näiden tekstien kanssa, ottaen huomioon valtiosopimuksen tarkoituksen ja päämäärän.

5. Valtiosopimuksen käännöstä sellaiselle kielelle, jolla sen teksti ei ole todistusvoimainen, pidetään todistusvoimaisena vain, mikäli valtiosopimus niin määrää tai osapuolet niin sopivat.

Suomen kohdalla löytyy esimerkki siitä, mitä edellä viidennessä kohdassa tarkoitettu merkitsee käytännössä.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen (SopS 1976/8) 9.4 artiklan mukaan "Jokaisella, jolta on riistetty hänen vapautensa *pidättämällä tai vangitsemalla [kursivointi JK]*, on oikeus tuomioistuimessa vaatia, että hänen vapaudenriistämisensä laillisuus viipymättä tutkitaan ja että hänet vapautetaan, mikäli toimenpide ei ole laillinen."

Suomalaisessa lakikielessä pidättäminen ja vangitseminen on aikaisemmin liitetty tuomioistuimen ja poliisin toimintaan ja näin suomalaisviranomaiset myös sovelsivat edellä siteerattua säännöstä alunperin.

Englanninkielinen teksti kuuluu seuraavasti: International Covenant on Civil and Political Rights, G.A. res. 2200A (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No. 16) at 52, U.N. Doc. A/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171, *entered into force* Mar. 23, 1976. 9.4 article: "Anyone who is deprived of his liberty by *arrest* or *detention* shall be entitled to take proceedings before a court, in order that court may decide without delay on the lawfulness of his detention and order his release if the detention is not lawful."

BLACK'S LAW DICTIONARY 1990: *Arrest.* To deprive a person of his liberty by legal authority. Taking, under real or assumed authority, custody of another for the purpose of holding or detaining him to answer a criminal charge or civil demand. *Detention.* The act of keeping back, restraining or withholding, either accidentally or by design, a person or thing.

Suomalaisessa lakikielessä on perinteisesti tulkittu ilmaisuja pidättäminen ja vangitseminen tavalla, joka on lähempänä englannin kielistä ilmaisua arrest kuin detention. Ilmaisuun arrest kytkeytyy yleismääritelmän mukaan usein oikeusviranomainen ja/tai oikeudellinen peruste ("by legal authority") ja usein kyse on rikos- tai siviilivaateeseen vastaamisesta ("to answer a criminal charge or civil demand").

Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuskomitea puuttui mm. ratkaisussaan "Communication No. 265/1987 : Finland. 02/05/89. CCPR/C/35/D/265/1987" suomalaisviranomaisten tapaa tulkita kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen (SopS 1976/8) 9.4 artiklaa ja sen jälkeen tulkintavirhe korjattiin. Säännös koskee lähtökohtaisesti kaikkia vapaudenmenetystilanteita ei vain tuomioistuimen tai poliisin suorittamaa pidättämistä ja vangitsemista. Lisäksi tuli muitakin ihmisoikeuskomitean ratkaisuja, joihin kotimaiset laillisuusvalvojat vetosivat. Alla olevassa korkeimman hallintooikeuden ratkaisussa viitataan vuonna 1990 annettuun ratkaisuun.

14.10.1993/3916 KHO:1993-A-25 Ihmisoikeusloukkaus - Vahingonkorvaus - Vapaudenriisto - Ihmisoikeuskomitea - KP-sopimus - Suomen valtion korvausvelvollisuus - Hallintoriita

Diaarinumero 2507/1/92

Antopäivä 14.10.1993

Taltionumero 3916

Asialuokitus 1.01.01.06.10 - 1.01.02.05.04

Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuskomitea oli päätöksessään 2.4.1990 todennut Suomen syyllistyneen kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen loukkaukseen siinä, ettei Suomessa säilöön otettu ulkomaalainen ollut voinut saattaa häneen kohdistuneiden ulkomaalaislain

nojalla 8.-15.10.1987, 3.-10.12.1987 ja 5.-10.1.1988 tapahtuneiden vapauden-riistojen laillisuutta viipymättä tuomioistuimen tutkittavaksi, minkä vuoksi Suomen tuli hyvittää ulkomaalaiselle hänen kärsimänsä loukkaus.

Valtiosopimusten julkaisujärjestelmä on suunniteltu siten, että suomalaisviranomaisilla on mahdollisuus edellä esitellyn kaltaisissa tilanteissa tutustua valtiosopimuksen viralliseen vieraskieliseen tekstiin. Laki Suomen säädöskokoelmasta (2000/188) 11.2 § sanoo alkuperäisen (todistusvoimaisen) tekstin julkaisemisesta seuraavaa: "Jos suomi tai ruotsi ei ole valtiosopimuksen todistusvoimainen kieli, sopimus julkaistaan lisäksi ainakin yhdellä todistusvoimaisella kielellä." Suomen säädöskokoelman sopimussarjan suomenkielisestä painoksesta löytää yleensä englanninkielisen tekstin ja ruotsinkielisestä laitoksesta ranskankielisen tekstin, milloin ne ovat valtiosopimuksen virallisia kieliä.

Netistä löytyy lisäksi lukuisa määrä ulkomaisia ja kotimaisia sivustoja, joiden avulla voi tavoittaa valtiosopimusten vieraskielisiä tekstejä.

University of Minnesota
Human Rights Library

2 Euroopan unioni

2.1 Keskeiset toimielimet

Keskeiset toimielimet:

- Euroopan parlamentti
- Euroopan unionin neuvosto
- Euroopan komissio
- Euroopan yhteisöjen tuomioistuin
- Euroopan tilintarkastustuomioistuin
- Euroopan oikeusasiamies
- Euroopan tietosuojavaltuutettu
- Euroopan oikeusasiamies
- Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto
- Muita toimielimiä

2.2 Euroopan unionin virallinen lehti

Euroopan unionilla on jäsenvaltioidensa liittymis- ja perustamissopimuksissa sovitussa laajuudessa ylikansallista lainsäädäntövaltaa. Lainsäädäntövallan käyttäminen edellyttää Suomen säädöskokoelman kaltaista lainsäädännön julkaisujärjestelmää. Euroopan unionissa lainsäädännön julkaisujärjestelmän muodostaa Euroopan unionin virallinen lehti. Euroopan unionin virallisen lehden julkaisemisesta vastaa Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto (EUR-OP).

> *Lehti on perustettu Euroopan yhteisöjen virallisen lehti –nimisenä julkaisuna vuonna 1958. Kuriositeettina mainittakoon, että lehden perustamispäätös Decision creating the 'Official Journal of the European Communities' (EYVL 17, 6.10.1958, s. 390—390) on Euroopan unionin voimassa olevan lainsäädännön luettelon mukaan edelleen voimassa (23.2.2010). Myöhemmässä lainsäädännössä on ryhdytty puhumaan Euroopan unionin virallisesta lehdestä, joka nimitys on vakiintunut käyttöön. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto perustettiin vuonna 1969 ja siitä käytetään edelleen alkuperäistä nimitystä.*

Perusidealtaan Euroopan unionin virallinen lehti on kuin mikä tahansa säädöskokoelma: sellaista säädöstä ei ole, jota ei ole julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä. Euroopan unionin virallista lehteä ja säädösten julkaisemista siinä koskevat perussäännökset löytyvät Euroopan unionin perussopimuksista.

2.3 Lainsäädännön valmisteluaineisto

Euroopan unionissa komissiolla on oikeus tehdä lainsäädäntöaloitteita. Valmistavana olevaan lainsäädäntöön liittyviä asiakirjoja julkaistaan Euroopan unionin virallisen lehden C ja E -osassa niin sanottuina KOM-asiakirjoina. Näitä ovat mm. komission lainsäädäntöesitykset sekä vihreät- ja valkoiset kirjat sekä työohjelma. Vihreät kirjat ovat komission tiedonantoja, joilla on tarkoitus herättää eri osapuolten kiinnostus jossakin asiassa keskustelujen ja neuvottelujen käynnistämiseksi. Vihreillä kirjoilla saatetaan vauhdittaa lainsäädäntöhankkeiden käynnistämistä. Valkoisia kirjoja julkaistaan usein sen jälkeen, kun neuvottelut on laitettu vihreällä kirjalla vireille. Valkoiset kirjat sisältävät yksilöidympiä tiettyä toimintaa koskevia virallisia esityksiä. Komission työohjelma pitää sisällään komission toimikauttaan varten määrittelemät strategiset tavoitteet.

2.4 Euroopan yhteisöjen tuomioistuimet

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimet käyttävät tuomiovaltaa yhteisössä ja valvovat, että yhteisön toimielimet ja jäsenmaat sekä jäsenmaissa yhteisöt ja kansalaiset noudattavat yhteisön lainsäädäntöä. Tuomioistuimilla on laillisuuden puolustajina Euroopan unionissa vahvempi asema kuin vastaavilla toimielimillä Suomessa. Kansalaisten oikeusturva hallinnollista mielivaltaa vastaan on Euroopan unionin jäsenyyden aikana parantunut aiemmasta. Yhden hyvän esimerkin tästä tarjoaa esipuheessa mainittu Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisu Antti Siilinin autoverotusasiassa C-101/00.

3 Yhdistyneet Kansakunnat

3.1 Yleiskokous

Perinteisestä lakimiesnäkökulmasta voi olla yllättävää, että idea johonkin tavallisen pykälänvääntäjän sovellettavaksi tulleeseen sääntöön on saatu Yhdistyneiden Kansakuntien päämajasta New Yorkista. Yhdentyvällä maapallolla tämä on kuitenkin entistä todennäköisempää.

Kansallinen lainsäädäntökulttuurimme on muuttunut ja hallituksen esityksissä todetaan usein nimenomaan, että lain muuttamisen tarkoituksena on panna täytäntöön Suomea velvoittavia kansainvälisiä sitoumuksia. Ulkomailta haetut esimerkitkin kirjoitetaan yhtä useammin näkyviin.

Esimerkiksi holhouslakia valmisteltaessa asiaa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 1998/146) viitattiin Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen päätöslauselmaan. Hallituksen esityksessä puhutaan, että päätöslauselma olisi hyväksytty vuonna 1992 - se löytyy kuitenkin kokoelmassa United Nations Documentation Centre numerolla G.A. res. 46/119 ja se on päivätty päivälle 17 December 1991. Viitattu päätös löytyy myös esimerkiksi kokoelmasta University of Minnesota Human Rights Library.

3.2 Turvallisuusneuvosto

Turvallisuusneuvoston ratkaisuilla voi olla välittömiä vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöömme. Kansainvälistä kauppaa käyvien yritystemme lakimiesten voi olla syytä joskus seurata turvallisuusneuvoston päätöksentekoa. Kriisitilanteissa turvallisuusneuvosto voi määrätä jonkin maan esimerkiksi kauppasaartoon, joka kohta turvallisuusneuvoston päätöksen jälkeen saatetaan meillä voimaan tasavallan presidentin antamalla asetuksella tai Euroopan unionin asetuksella.

Esimerkkinä voisi mainita Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston 8 päivänä lokakuuta 1997 hyväksymästä päätöslauselman 1132 (1997), jossa kielletään aseiden ja sotatarvikkeiden myynti ja luovuttaminen Sierra Leoneen taikka Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston 19 päivänä joulukuuta 2000 hyväksymä päätöslauselma 1333 (2000), jossa vaadittiin muun muassa, että Taleban noudattaa päätöslauselmaa 1267 (1999) erityi-

sesti lopettamalla turvapaikan ja koulutuksen antamisen kansainvälisille terroristeille ja heidän järjestöilleen ja luovuttamalla Osama Bin Ladenin asiaankuuluville viranomaisille oikeudenkäyntiä varten.

3.3 Sihteeristö

UNITED NATIONS
TREATY COLLECTION

Yhdistyneiden Kansakuntien sihteeristön moninaisesta tehtäväkentästä kiinnostaa tässä yhteydessä lähinnä valtiosopimusten rekisteröinti ja julkaiseminen.

Kansainvälisen oikeuden kehittymisen yksi konkreettinen ilmentymä on säädöskokoelmia vastaavien julkaisujen syntyminen kansainvälisen oikeuden alueelle.

Kansainliittoa ja sittemmin Yhdistyineitä Kansakuntia perustettaessa tiedostettiin salaiseen diplomatiaan liittyvät vaarat. Salaisella diplomatialla nähtiin olleen oma vaikutuksensa maailmansotien syntyyn.

Kansainliiton perussääntöön otettiin säännös valtiosopimusten rekisteröinnistä ja julkaisemisesta. Säännös ei kuitenkaan estänyt esimerkiksi Saksaa ja Neuvostoliittoa sopimasta vuonna 1939 solmitun hyökkäämättömyyssopimuksen salaisessa lisäpöytäkirjassa Suomen kuulumisesta Neuvostoliiton etupiiriin.

Kun Yhdistyneitä Kansakuntia perustettiin toisen maailmansodan jälkeen, Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan 102 artiklaan otettiin Kansainliiton perussääntöä vastaava velvoitus valtiosopimusten julkaisemiseen. Mainitussa artiklassa Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenet velvoitetaan rekisteröimään solmimansa sopimukset sihteeristössä, joka julkaisee sopimukset United Nations Treaty Series -nimisessä sarjassa.

Metsä-Botnian Uruguayn sellutehdasta koskeva kiista on hyvä esimerkki siitä, että valtioden sopimusten julkaisemisella on tai voisi olla merkitystä myös kansainvälisten yritysten lakimiehille. Ulkopuolisesta näyttäisi siltä, ettei Metsä-Bornian suomalaiset lakimiehet ja johtajat ole etukäteen riittävästi selvittäneet Argentiinan ja Uruguayn välisiä sopimuksia Uruguay-jokea koskien. Metsä-Botnian sellutehdasasia on nyt Argentiinan ja Uruguayn välisenä riita-asiana Kansainvälisessä tuomioistuimessa. Argentiina laittoi asian vireille väittäen, että Uurugyay olisi rikkonut Urugyay-jokea koskevaa sopimusta. ja tuomiossaan 20.4.2010 Kansainvälinen tuomioistuin totesi kanteen tältä osin perustelluksi Kiistalla on ollut heijastusvaikutuksia Metsä-Botnian miljardihankkeelle ja jopa Suomen ja Argentiinan väliseen kanssakäymiseen.

3.4 Kansainvälinen tuomioistuin

Yhdistyneiden Kansakuntien alainen kansainvälinen tuomioistun sijaitsee Haagissa. Käsitellyistä ja käsiteltävistä tapauksista saa tietoa tuomioistuimen internetsivuilta.

Tuomioistuimen sivuilta löytyy Suomea koskeva esimerkki. Vuonna 1990 Suomi nosti kansainvälisessä tuomioistuimessa kanteen Tanskaa vastaan Ison Beltin siltahanketta koskevassa asiassa.

Yksityiskohtiin puuttumatta Suomen kannalta ongelmana oli se, että Ison Beltin sillan pelättiin estävän esimerkiksi korkeiden öljynporaustornien uittamisen Tanskan salmien läpi. Toisaalta kansainvälisissä meriliikennesopimuksissa aluksille oli taattu vapaa kulku.

Kun asiassa ei ollut päästy Suomen ja Tanskan kesken sopimukseen, aikalisän saamiseksi asiassa, Suomi haki sillanrakennustoimenpiteiden keskeyttämistä siksi kunnes kaikki sillanrakennusta koskevat avoimet kysymykset saadaan ratkaistua. Toimenpidekieltoa ei saatu, mutta asia onnistuttiin kohta tämän jälkeen ratkaisemaan maiden välisellä sopimuksella.

3.5 Ihmisoikeuskomitea

Yhdistyneiden Kansakuntien alainen ihmistoikeuskomitea valvoo Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 1976/8) noudattamista. Ihmistoikeuskomitean tietokannoista löytyy myös Suomea koskevia tapauksia.

Aiemmin valtiosopimuksia käsiteltäessä otettiin esille kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva ratkaisu, jossa oli kyse alkuperäisen vieraskielisen sopimuksen ja suomeksi voimaansaatetun sopimuksen tulkintaeroista. Ratkaisussaan "Communication No. 265/1987 : Finland. 02/05/89. CCPR/C/35/D/265/1987" ihmisoikeuskomitea ojensi suomalaisviranomaisia oikeaan tulkintaan. Esipuheessa otettiin lisäksi esille Rovaniemen hovioikeuden ratkaisusta tehty valitus, joka johti langettavaa päätökseen: " Communication No. 779/1997: Finland 24/10/01. CCPR/C/73/D/779/1997"

Uusimmista ihmisoikeuskomitean ratkaisuista saatetaan myös tiedottaa ulkoasianministeriön sivuilla sillä ihmisoikeuskomitea usein velvoittaa kohdevaltiota tiedottamaan ratkaisuista.

3.6 Erityisjärjestöt

Yhdistyneiden Kansakuntien eri erityisjärjestöjen johdolla saatetaan neuvotella, mitä erilaisimpia valtiosopimuksia. Kaikkia erityisjärjestöjä ei ole tarpeen käydä tässä esityksessä läpi. Esimerkki riittää.

Yhden oikeudelliseen tiedonvälitykseen välittömästi liittyvän esimerkin tarjoaa Kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön johdolla solmittu virallisjulkaisujen vaihtoa koskeva sopimus (SopS 1967/32-33). Sopimus on jo yli kolmekymmentä vuotta vanha, mutta se korostaa vielä tänääkin oikeudellisten tietojen vaihdon merkittävyyttä kansainvälisissä suhteissa.

Sopimuksen solmimisen aikaan ei ollut vielä tietoa tietotekniikan nykyisistä mahdollisuuksista. Sen vuoksi oli varsin luonnollista, että sopimuksessa uhrattiin ajatusta oikeudellisten tietojen vaihdosta aiheutuville rahtikustannuksille, tulleille ja muille käytännön kysymyksille, jotka eivät tänä päivänä ole enää ongelma.

Eri kansainvälisten järjestöjen ja niiden erityisjärjestöjen johdolla tehdyistä valtiosopimuksista — kuten esimerkistämme — löytyy usein tietoa asianomaisen järjestön sivuilta.

4 Euroopan neuvosto

4.1 Ministerikomitea

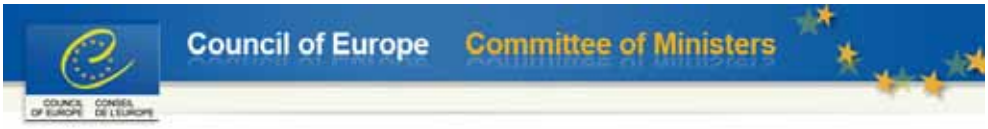

Lailla Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnasta (1989/354) ja asetuksella Euroopan neuvoston perussäännön voimaansaattamisesta (1989/410) voimaansaatetun Euroopan neuvoston perussäännön (SopS 1989/21) 15b artiklan mukaan ministerikomitea voi antaa jäsenvaltioille osoitettuja suosituksia (Recommendation), joita saatetaan tehostaa pyynnöllä tiedottaa toimenpiteistä, joihin jäsenvaltio on suosituksen johdosta ryhtynyt. Aiemmin ministerikomitean päätöslauselmilla (Resolution) oli sama tehtävä kuin suosituksilla nykyisin. Vuoteen 1979 saakka päätöslauselmat ja suositukset julkaistiin samassa sarjassa ja vuodesta 1979 alkaen erikseen. Suosituksista ja päätöslauselmista löytyy kattavat luettelot netissä ja itse tekstit löytyvät osin netistä.

Suosituksiin ja päätöslauselmiin on saatettu ja saatetaan viitata esimerkiksi lainsäädäntötyön yhteydessä. Esimerkkinä hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi (HE 2001/83), jossa viitataan Euroopan neuvoston suositukseen R (95) 5, joka koskee riita-asioiden muutoksenhakujärjestelmää ja -menettelyä sekä niiden toiminnan parantamista.

4.2 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Euroopan ihmistoikeustuomioistuin valvoo ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen ja siihen liittyvien lisäpöytäkirjojen (Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus) (SopS 1990/19) noudattamista. Suomesta tuomioistuimen luupin alla ovat olleet eritoten tuomioistuimet ja sosiaaliviranomaiset.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella on erittäin kehittynyt internettietokanta, jonka avulla on suhteellisen helppo löytää mainitun sopimuksen soveltamista koskevaa ratkaisuaineistoa.

4.3 Euroopan neuvostossa tehtävät sopimukset

Euroopan neuvoston, kuten monien muidenkin kansainvälisten järjestöjen piirissä, tehdään runsaasti kansainvälisiä sopimuksia. Valtionsisäinen sopimusten voimaansaattaminen pelkillä blankkosäädöksillä ei usein riitä kansainvälisten velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi. Sopimuksilla voi olla monia heijastusvaikutuksia perinteiseen kansalliseen lainsäädäntöön. Ohessa on esimerkki Euroopan luonnonvaraisen kasviston ja eläimistön sekä niiden elinympäristön suojelua koskevan yleissopimuksen (SopS 1986/29) johdannosta, josta käy ilmi, että sopimus on laadittu Euroopan neuvoston piirissä. Sopimus oli hallituksen esityksen 1992/300 mukaan yksi peruste säätää uusi metsästyslaki (1993/615).

YLEISSOPIMUS Euroopan luonnonvaraisen kasviston ja eläimistön sekä niiden elinympäristön suojelusta

JOHDANTO

Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ja tämän yleissopimuksen muut allekirjoittajat, jotka katsovat, että Euroopan neuvoston tavoitteena on suuremman yhtenäisyyden saavuttaminen sen jäsenten välillä;

ottavat huomioon, että Euroopan neuvosto haluaa olla yhteistyössä muiden valtioiden kanssa luonnonsuojelun alalla;

ovat selvillä siitä, että luonnonvarainen kasvisto ja eläimistö muodostavat luonnonperinnön, jolla on esteettistä, tieteellistä, sivistyksellistä, virkistyksellistä, taloudellista ja luontaista arvoa ja joka olisi säilytettävä luovutettavaksi edelleen tuleville sukupolville;

ovat selvillä siitä, että luonnonvaraisella kasvistolla ja eläimistöllä on tärkeä tehtävä biologisen tasapainon ylläpitämisessä;

toteavat, että lukuisia luonnonvaraisia kasvi- ja eläinlajeja hyödynnetään liikaa ja että eräitä näistä uhkaa sukupuuttoon kuoleminen;

ovat tietoisia siitä, että luonnollisen elinympäristön säilyttäminen on tärkeä osa kasviston ja eläimistön suojelua;

ovat selvillä siitä, että hallitusten olisi kansallisissa tavoitteissaan ja ohjelmissaan otettava huomioon luonnonvaraisen kasviston ja eläimistön suojelu ja että olisi ryhdyttävä kansainväliseen yhteistyöhön erityisesti vaeltavien lajien suojelemiseksi;

pitävät mielessä hallitusten tai kansainvälisten yhteisöjen laajalti esittämät yhteistoimintaa koskevat vaatimukset, erityisesti Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 1972 pidetyssä ympäristönsuojelukonferenssissa esitetyt ja Euroopan neuvoston neuvoa-antavan kokouksen esittämät vaatimukset;

haluavat luonnonvaraisen kasviston ja eläimistön suojelussa erityisesti noudattaa Euroopan ympäristöministereiden toisen kokouksen julkilausuman n:o 2 suosituksia;

ovat sopineet seuraavasta: